

TÜRKİYE'NİN IRAK POLİTİKASI VE İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

Bilgay Duman

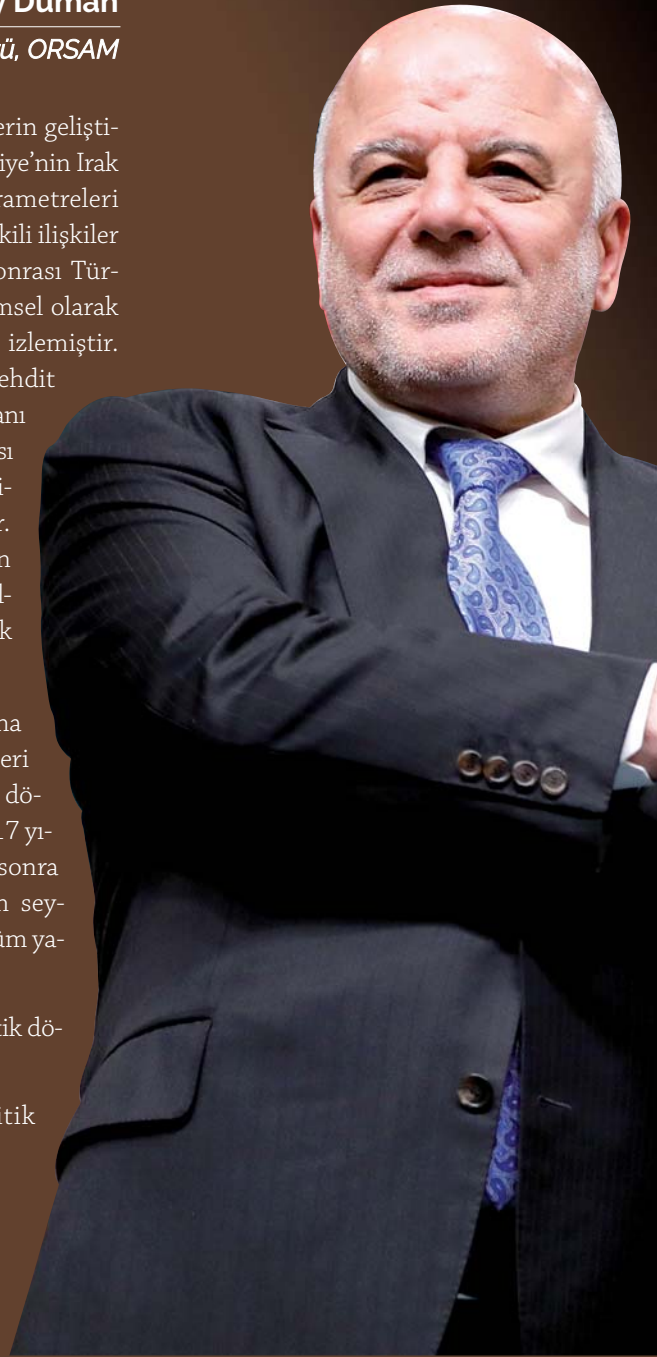
Irak Çalışmaları Koordinatörü, ORSAM

ABD'nin Irak'a müdahalesi öncesi, sırası ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Irak'ı Türkiye'nin en önemli dış politika sorunlarından biri haline dönüştürmüştür. Zira Türkiye'nin sınır komşusu olan Irak'ta ABD'nin müdahalesi ile birlikte köklü bir değişim yaşanmıştır. ABD'nin müdahalesiyle devrilen Saddam Hüseyin rejiminin ardından Irak'ta oluşan yeni sisteme Türkiye'nin yaklaşımı ve belirlediği pozisyon, bölgesel algılamalar, ikili ilişkiler ve Irak iç siyasetinin etkisiyle şekillenmiştir. Irak'taki istikrarın desteklenmesi, Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin sağlanması ve korunması, Irak'ta hiçbir grubun siyaset dışında kalmaması, Kerkük ve tartışmalı konularda uzlaşmaya dayalı bir çözüm üretilmesi, Türkmenlerin siyasi, sosyal ve kanuni haklarının temin edilmesi, terör örgütü PKK'nın Irak'taki varlığının bitirilmesi, Irak'taki enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılması, enerji arz güvenliği, Irak'taki yeniden yapılanma üze-

rinden ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi gibi konular Türkiye'nin Irak politikasının temel parametreleri haline gelmiştir. Ancak ikili ilişkiler baz alındığında 2003 sonrası Türkiye-Irak ilişkileri dönemsel olarak inişli ve çıkışlı bir seyir izlemiştir. Bu durum iki ülkenin tehdit ve çıkar algılamalarının yanı sıra bölgesel ve uluslararası politik dinamiklerin etkisine de maruz kalmıştır. Bu nedenle iki ülkenin ilişkilerinde olağan bir dalgalanmadan bahsetmek mümkündür.

Bu anlamıyla 2017 yılına kadar Türkiye-Irak ilişkileri zamansal olarak beş ayrı dönemde ele alınabilir. 2017 yılının ikinci yarısından sonra Türkiye-Irak ilişkilerinin seyrinde yeniden bir dönüşüm yaşanmıştır.

- Düşük yoğunluklu politik dönem: 2003-2005
- Merkez ağırlıklı politik dönem: 2005-2009

- Yerel ağırlıklı politik dönem: 2010-2014
- Dalgalı-durağan dönem: 2014-2016
- Merkezi siyasete geçiş dönemi : 2017 ve sonrası

Görüleceği üzere Türkiye'nin dönemsel olarak Irak politikasının yönünü değiştirdiği görülmektedir. Zira Irak'taki hemen her gelişme Türkiye'nin doğrudan ya da dolaylı bir biçimde etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Bu kapsamda Türkiye'yi bir biçimde yerel, ulusal, bölgesel ya da küresel aktörler ve fırsatları kullanarak Irak'taki politik oyuna dahil olmaya çalıştığını söylemek yerinde olacaktır. Nitekim düşük yoğunluklu politik dönem olarak adlandırılacak 2003-2005 yılları arası hariç Türkiye'nin Irak'ta etkinlik kurmaya çalıştığı görülmektedir. Dalgalı durağan dönem olarak karşımıza çıkan 2014-2016 yılları arasında dahi Türkiye'nin IŞİD'le mücadele kapsamında ABD öncülüğünde oluşturulan Uluslararası

Koalisyon Gücü'ne aktif destek vermiş ve bu vasıta ile Irak siyasetinin içe-

risinde kalmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin Irak politikasındaki dalgalanmayı, Irak'taki siyasi dinamizm içerisinde kalma çabası olarak yorumlamak mümkündür. Bu noktada Türkiye'nin Irak politikasındaki dönemleri kısaca açıklamak ve sonrasında ilişkilerin geleceğine odaklanmak yerinde olacaktır.

Düşük yoğunluklu politik dönemi Türkiye'nin Irak'ta görece sınırlı bir etkiye sa-

hip olduğu dönem olarak ifade etmek mümkündür. ABD'nin Türkiye toprakları üzerinden Irak'a geçmesini öngören ve 1 Mart Tezkeresi olarak anılan tezkerenin TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilmemesiyle birlikte, Türkiye'nin ABD'nin işgali sonrası Irak'taki etkisi sınırlanmış ve 2005'e kadar Irak'la ilişkiler düşük bir profilde kalmıştır.

Ancak 2005'te Irak'taki seçim ve anayasa yazım sürecinde, Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesiyle siyaset dışı kalan, Sünnilerin yeniden siyasi sürece entegre edilmesi konusunda Türkiye'nin aktif olması ve bölgesel gelişmeler Türkiye'yi tekrar denklemin içine sokmuştur. Bu süreç içerisinde PKK'nın tekrar eylem yapmaya başlaması, Irak'ın kuzeyinden lojistik destek sağlayarak, burayı bir üs gibi kullanarak eylemlerini gerçekleştirmesi ve Irak'taki Kürt siyasetinin yürütücü gücü olan KDP ve KYB'nin, Türkiye'nin Irak politikası ile çelişir bir siyasi tutum izlemesi nedeniyle Türkiye daha çok Irak merkezi hükümeti ile iyi ilişkiler geliştirmiştir.

2009'a kadar oldukça üst seviyeye çıkan Türkiye-Irak ilişkileri, iki ülke arasında 2008'de "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi"nin kurulması ve 2009 yazında güvenlikten enerjiye, eğitimden ulaştırmaya, bayındırlıktan sağlığa 48 muhtabakat muhtırasının imzalanmasıyla zirve yapmıştır.

Ancak 2010 itibariyle yeni bir seçim sürecine giren Irak'ta, Türkiye'nin yakın ilişkileri olan grupların bir araya gelerek İyad Allavi başkanlığında oluşturdukları İrakîye Listesi'nin 7 Mart 2010'da yapılan seçimlerden birinci parti olarak çıkması, ikinci bir dönem daha başkanlığı hedefleyen, İran'a yakınlığıyla

bilinen Nuri El-Maliki'yi rahatsız etmiştir. Böylece Türkiye ve Irak merkezi hükümeti arasındaki ilişkiler gerginleşmeye başlamıştır. Irak'taki Şii grupların bir araya gelerek oluşturduğu Ulusal İttifak'ın yeniden Nuri El-Maliki'yi başbakan olarak seçtiğinden sonra kötüleşmeye başlayan ilişkiler, 2011'de Suriye'de patlak veren olaylar sonrası Türkiye ve Irak'ın farklı pozisyonlar almasıyla da giderek gerginleşmiştir.

Türkiye 2010'dan sonra Irak'ta yerel ağırlıklı bir siyaset izlemeye ve bu yönde etki üretme çabasına girmiştir. Bu süreçte özellikle İKBY ile iyi ilişkiler kurmuş ve genel dış politika konseptini ekonomi ve güvenlik ağırlıklı temellendirmiştir. Bu süreçte İKBY ile enerji ve ticaret alanında yapılan anlaşmalar nedeniyle Irak merkezi hükümeti ile ilişkiler de neredeyse kopma noktasına gelmiştir. Ancak Türkiye'nin İKBY ile geliştirdiği ilişkilerin arkasında, merkezi hükümetten gittikçe uzaklaşan ve bağımsız bir dış politika gündemi oluşturan İKBY'yi, kontrol ederek, Türkiye'ye zarar verebilecek hamleler yapmasının önüne geçilmesi yönünde bir düşünce olduğunu söylemek mümkündür.

Irak'ta 2014 seçimleri sonrasında Haydar El-Abadi'nin yeni hükümeti kurmasının ardından Irak merkezi hükümeti ile ilişkilerin düzelmesi konusunda yeni umutlar belirmiş olsa da, Irak'ta IŞİD'in ortaya çıkması sonrası yaşanan süreç, ilişkilerdeki gerginliğin azaltılmasının önüne geçmiştir. Hatta bu gerginlik Başika kriziyle bir üst seviyeye taşınarak, Türkiye ve Irak'ı askeri olarak karşı karşıya getirme riskini de ortaya çıkarmıştır. Buna rağmen Türkiye, Irak'la ilişkiler konusunda ılımlı bir tutum sergileyerek başta Başika me-

selesi olmak üzere problemleri konuların diyalog yoluyla çözülmesi yönünde bir politika benimsemiştir.

Türkiye'nin Irak'la ilişkilerindeki yumuşama eğilimi, doğrudan Ankara'nın dış politika konseptinin değişimiyle başlamıştır. Türkiye, 2016'nın Haziran ayı içerisinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın onayı ile yedi aydır kriz yaşadığı Rusya ve beş yıldır diplomatik ilişki içinde olmadığı İsrail'le barışmak için eş zamanlı bir girişim başlatarak, dış politikadaki dönüşümün sinyallerini vermiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve dönemin Başbakanı Binali Yıldırım'ın bu gelişmeleri "dış politikada normalleşme" ve "dostları artıran, düşmanları azaltan bir dış politika" olarak ifade etmesi, dış politikadaki dönüşümün diğer sorunlu ülke ve alanlara da yansıtılacağına işaret olmuştur. Halep'teki tahliye süreci ve daha sonrasında Moskova'da bir araya gelen Rusya, Türkiye ve İran'ın, Suriye'deki ateşkes ve siyasi süreç üzerinde anlaşması, Türkiye'ye politik hamle alanı açmıştır.

Dönemin Başbakanı Binali Yıldırım'ın, 2017'nin ilk yurt dışı ziyaretini Irak'a yapması, Türkiye'nin Irak'a verdiği önemi gösterir nitelikte olmuştur. Irak içerisindeki gelişmeler de Irak'ın özellikle IŞİD sonrası süreçte Türkiye'nin desteğine ihtiyacı olacağını ortaya çıkarmıştır. IŞİD'e ve terörizme karşı ortak mücadele edilmesi gerekliliğinin yanı sıra, IŞİD sonrası süreçte Irak'taki sosyal ve siyasal dengenin sağlanması, Sünnilerin siyasi sürece entegre edilmesi, IŞİD'den alınan bölgelerin rehabilitasyonu, mülteci sorunu gibi konularda Türkiye'nin etkin olabileceği anlaşılmıştır. Nitekim önce Kerkük bazlı İKBY ve Kürt partilerin tek

tarafı attığı adımlara sert bir biçimde karşı çıkan Türkiye, bu tutumunu IKBY’de 25 Eylül 2017’de yapılan bağımsızlık referandumu süreciyle birlikte sertleştirmiştir. Irak merkezi hükümeti ile sıkı ve çabuk bir işbirliğine giden Türkiye, referandum öncesi Habur Sınır Kapısı bölgesinde askeri tatbikata başlamıştır. Daha sonra bu tatbikat, Iraklı kuvvetlerin de katılımıyla, Türkiye-Irak ortak tatbikatına dönüşmüştür. Ayrıca Türkiye, Irak Merkezi Hükümeti’nin IKBY’nin anayasal sınırları (Erbil, Süleymaniye, Duhok) dışında bulunan ve ihtilafli bölgeler olarak ifade edilen bölgelere yönelik operasyonunu açık bir biçimde desteklemiştir. Buna ek olarak Türkiye, IKBY’ye yönelik Türk firmalarının uçuşlarını durdururken, Erbil ve Süleymaniye’ye yönelik uçuşlara hava sahasını kapatmıştır.

25 Ekim 2017 tarihinde Irak Başbakanı Haydar El-Abadi Türkiye’ye bir ziyarette bulunmuş ve bu ziyarette iki ülke arasındaki ilişkilerin artarak gelişeceği net bir biçimde ortaya konmuştur. Bu gelişim Türkiye ve Irak arasındaki ticaret hacmine de yansımış, 2014-2016 arasında düşüş eğilimi gösteren ticaret hacmi, 2017 yılında tekrar yükseliş trendine geçmiştir. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 21 Ocak 2018’de Irak ziyaretinde bulunmuş ve ikili işbirliğinin gelişmesi için kararlılık bir kez daha vurgulanmıştır. Türkiye, Irak’a ilişkin olumlu tavrını 12-14 Şubat 2018 tarihlerinde Kuveyt’te düzenlenen Irak’ın Yeniden Yapılandırılması’na İlişkin Uluslararası Konferans’ta da göstermiş ve Irak’ın yeniden yapılandırma sürecinde Irak’a vereceği 5 milyar dolarlık kredi ile en büyük yardımı sunan ülke olmuştur. 14 Ağustos 2018’de

yine Irak Başbakanı Haydar El-Abadi Türkiye ziyaretinde bulunarak, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile bir araya gelmiş, özellikle Türkiye ile Irak arasında yeni sınır kapısının açılması, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, terörle mücadelede aktif işbirliği, Türkiye’nin Musul ve Basra Başkonsolosluklarının yeniden açılması konusunda mutabakata varılmıştır.

“
Irak’taki iç siyasi dengenin sağlanması da Türkiye açısından oldukça önemlidir. Özellikle Bağdat ve Erbil arasındaki denge ve uzlaşımın sağlanması, Türkiye’nin de elini rahatlatacak ve Türkiye ile IKBY ilişkilerinin de normalleşmesini beraberinde getirecektir.
”

Bu anlamıyla önümüzdeki süreçte Türkiye ve Irak arasındaki ilişkilerin yükselen seyrinin devam etmesi beklenmektedir. Özellikle terörle mücadele konusunda işbirliğinin genişletilmesi söz konusudur. Bu noktada Başika üssü konusunda da uzlaşma sağlandığı gibi, IŞİD’le mücadelede önemli bir ilerleme kaydeden Irak merkezi hükümetinin aynı yönde PKK’ya karşı da adımlar atması en büyük beklentidir. Diğer taraftan Türkiye ve Irak arasında açılacak yeni sınır kapısıyla ekonomik ilişkilerde de büyüme sağlanacaktır. Bu büyüme petrol ve doğalgaz konularında yapılacak anlaşmalarla da desteklenebilir. Bu kapsamda Türkiye ve Irak arasındaki petrol akışını sağlayan Kerkük-Ceyhan Pet-

rol Boru Hattı’nın kapasitesinin geliştirilmesi ve paralel bir hat daha açılması gündeme gelebilir. Ayrıca yeniden açılacak olan Musul ve Basra Başkonsoloslukları ile Türkiye-Irak arasındaki diplomatik, siyasi, ekonomik ve pek çok alandaki ilişkileri geliştirecektir.

Diğer taraftan Irak’taki iç siyasi dengenin sağlanması da Türkiye açısından oldukça önemlidir. Özellikle Bağdat ve Erbil arasındaki denge ve uzlaşımın sağlanması, Türkiye’nin de elini rahatlatacak ve Türkiye ile IKBY ilişkilerinin de normalleşmesini beraberinde getirecektir. Türkiye, Irak Anayasası çerçevesinde, Irak’taki her alanda ilişkilerini geliştirme konusundaki pozisyonunu net bir biçimde ortaya koymaktadır. Türkiye açısından temel faktör Irak’taki istikrarın sağlanmasıdır. IKBY’nin Bağdat’la uzlaşmaya gitmesi durumunda Türkiye’nin de Erbil’le ilişkilerini normalleştirileceği görülmektedir. Zira Ankara ve Erbil arasında iç içe geçmiş ilişkiler mevcuttur. Nitekim IKBY Başbakanı Neçirvan Barzani’nin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 9 Temmuz 2018’de Cumhurbaşkanlığı göreve başlama törenine ve 18 Ağustos 2018’deki AK Parti’nin 6. Kongresi’ne davet edilmesi ve katılması, Ankara-Erbil ilişkilerinin normalleşmesindeki önemli adımlardan biri olmuştur. Ancak Türkiye açısından Irak politikasında Erbil ve Bağdat’ın birbirinin alternatifi değil, birbirinin tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Bu nedenle IKBY’nin idari, siyasi, askeri ve coğrafi olarak anayasal sınırlara çekilmesiyle birlikte Bağdat ve Erbil arasındaki dengenin de korunması, Irak’ın istikrarı ve Türkiye’nin Irak politikası açısından önemli olacaktır.